

Hvilan, Haga slott och Beylon – tre byggnader med släktskap

av Michael Karlsson, Frescati Utbildning

Genom palissaden av ekar längs Ulriksdalsvägen skymtar det rosa huset. Vandraren som väljer stigen i kanten av Stockholmsåsen kommer det lite närmare. Färgen, de smäckra proportionerna och placeringen vid infarten till Ulriksdals slottspark gör att Villa Beylon lätt fångar ens intresse.

Den uppmärksamme jämför också byggnaden med två andra, det mer kända Haga slott i Hagaparken och det mindre välbekanta Hvilan inom Drottningholms slottsområde. Samma tredelade byggnadskropp med en högre mittdel och samma kraftigt markerade triangulära gavelfält. Varför är likheterna så stora? Låt oss reda ut släktskapen mellan Hvilan, Haga slott och Beylon.

Import av kulturell kompetens – en svensk tradition med gamla anor

Louis Gallodier kom till Sverige 1758 och Jean François Beylon två år senare. Fransmannen Gallodier var länge Kungliga Operans premiärdansör och undervisade operabaletten som dess förste balettmästare. Han har haft stor betydelse för utvecklingen av den svenska baletten. För lång och trogen tjänst fick balettmästaren Hvilan som kunglig gåva 1792.

I litteraturen beskrivs Beylon som “den märklige schweizaren med det klara hufvudet och det goda hjärtat” eller som “le bon suisse, le gros Beylon”. Han anställdes som lektor hos Lovisa Ulrika med uppgift att under den gemensamma läsningen av nyutkommen litteratur förklara och utveckla författarnas tankar. Snabbt avancerade den uppenbarligen mycket omtyckte Beylon till drottningens närmaste rådgivare och kom att fungera som ombud för hovet i olika politiska sammanhang. Som tack sitt aktiva stöd i samband med Gustav III:s statskupp i augusti 1772 fick han besittningsrätten till ett boställe i närheten av Confidencen. Från Beylons tid återstår endast iskällaren, och så givetvis namnet!

En anspråkslös villa i italiensk stil

Hvilan syns inte från vägen till Ekerö men strax efter Drottningholms slott och Ståthållarbostaden viker en mindre väg av till höger. Efter en liten stund öppnar sig landskapet och presenterar villan,

som Louis Gallodier under de sista åren av sitt liv använde som ett alternativ till bostaden i Stockholm.

Två arkitekter står bakom tillkomsten av Hvilan. I äldre forskning nämns endast Gustav III:s favoritarkitekt Louis Jean Desprez som upphovsman. I nyare forskning framhålls att ”ritningen, som godkändes av hertig Karl några månader efter mordet på Gustav III, utfördes av Carl Christoffer Gjörwell efter utkast av Louis Jean Desprez i stram nyklassicistisk stil”. Gjörwell var elev och lärjunge till Desprez.

Hvilan ingår i världsarvet Drottningholms slottsområde sedan 1991, Sveriges första. Det pågår en diskussion om att skapa en buffertzon runt världsarvet. Foto: Michael Karlsson.

Låt oss titta närmare på Hvilans trädgårdssida. Vi ser en ljust färgad byggnad med ett högre och bredare mittparti under ett tvärställt sadeltak flankerat av lägre sidopartier. Tre rundbågiga franska fönster följs av en lägre våning och ett gavelfält vars triangel accentueras av en kraftig list. ”Det är sannerligen svårt att känna igen Desprez i denna anspråkslösa anläggning”, menar Desprez-kännaren Nils G Wollin som nog har Desprez’ ritningar för det monumentala slottet på Haga i tankarna. Både Wollin och konstvetaren Ingrid Sjöström konstaterar att den nyklassiska villatyp, som introducerades i Sverige i och med byggandet av Hvilan år 1792, uppvisar påverkan av renässansens italienska arkitekturteoretiker, inte minst Andrea Palladio. Det är en modell som Gjörwell tio år senare skulle komma att använda i större skala på Haga.

Familjen växte ur pappas lilla slott

Gustav III:s paviljong är vårt namn på det kungen själv benämnde Nya Hagas lilla slott. ”Gustav IV Adolf hade redan under kronprinstiden vistats med sin far på Haga och lärt sig tycka om den vackert belägna platsen”, skriver konstvetaren Ursula Sjöberg. Gustav IV Adolf och drottning Fredrika kom att tillbringa mycket tid där, men det lilla slottet räckte snart inte till för den växande familjen. Beslut togs att bygga en ny paviljong med rum för de kungliga barnen. Det första spadtaget togs 1802 och 1805 stod Barnens Palais inflyttningsklart.

Barnens Palais eller våra dagars Haga slott ingår sedan 1995 i den internationellt unika Kungliga nationalstadsparken med ett speciellt lagskydd. Haga slott är sedan 2010 kronprinsessfamiljens hem. Foto: Håkan Lind, pressbild på kungahuset.se.

Arkitekt var Carl Christoffer Gjörwell. Ett alternativ hade varit Desprez, men enligt konstvetaren Ursula Sjöberg var det kanske så att Gustav IV Adolf förknippade honom ”med faderns vidlyftiga projekt och arkitektoniska excesser”. Hur som helst, med erfarenheter från tidigare byggnadsarbeten på Haga under Desprez’ ledning var Gjörwell väl rustad för uppgiften. Enligt nyare forskning är förebilden till den nya byggnaden på Haga uppenbar: Hvilan. Men med den påfallande skillnaden att på Haga väljer Gjörwell storlek large i stället för small. Färgsättningen är densamma liksom grundformens tredelade byggnadskropp med ett dominerande mittparti. Tre rundbågade fönster följs av en lägre våning och ett triangulärt gavelfält under ett tvärställt sadeltak. Gjörwell lägger dock till en nedre våning med en kolonnportik som bär upp balkongen.

Hem för några ståthållare, en prinsessa och en Bukovskis-vd

Det finns ingen bevarad avbildning av den ursprungliga bostadsbyggnaden som förföll efter Jean François Beylons död 1779. Tullverksdirektören Mathias Friedrich Strübing fick arrendera Beylon på villkor att han uppförde ett nytt bostadshus. 1804 stod det nya huset klart, det vill säga strax före Barnens Palais. Vem var då arkitekt? Källorna tigger men byggnadens sydsida uppvisar en slående likhet med Haga slott. Vi vet att Gjörwell vid den här tiden gjorde uppmättningsritningar av Ulriksdals slott. Peter von Knorring, f d slottsarkitekt på Ulriksdals slott, menar att ”likheten antyder att Strübing antingen använt samma arkitekt, eller direkt kopierat Gjörwells Hagavilla”. Vid infarten till Beylon finns en nyuppsatt informationsskylt som säger just detta.

Från början hade Beylon ingen utvändig trappa mot trädgårdssidan, den tillkom på 1820-talet. Den höga grunden är en skillnad som framträder när man jämför Beylon med Haga slott och Hvilan, som har en mer direkt kontakt med markytan. Förutom fasadfärgen och frånvaron av bågformade fönster är likheterna desto större. Lägre sidoflyglar som möts i en högre mittdel med halv våning under ett gavelfält som för tankarna till den romerska antiken.

Villa Beylon gränsar till Ulriksdals naturreservat och är en del av Ulriksdals slottsområde och Kungliga nationalstadsparken.

Foto: Michael Karlsson.

Villa Beylon har genom åren haft femton innehavare. Beylon själv och Strübing är nämnda. 1836 uppläts villan som bostad åt ståthållaren på Ulriksdals slott. Färgprover visar att fasaden var rosa vid

den tidpunkten. Fram till 1921 bodde här sex olika ståthållare, bland andra Gustaf Celsing vars hem visades upp 1916 i Svenska hem i ord och bilder. 1974-2006 disponerades Beylon av prinsessan Christina med familj. Michael Storåkers, tidigare chef för auktionsföretaget Bukowskis, bor i det rosa huset sedan 2014 enligt reglerna för den kungliga dispositionsrätten till de kungliga slotten med tillhörande byggnader och markområden.

Kunskapsöverföring från mästare till elev

Carl Christoffer Gjørwell anställdes 1788 som elev till Louis Jean Desprez vid det stora slottsbygget på Haga. Wollin slår fast att ”han blev en av Desprez’ mest betrodda och mest framgångsrika lärjungar, som bättre än någon annan förstod att, i synnerhet inom den mera sakliga arkitekturen, förverkliga sin lärares intentioner och föra dem vidare till en följande generation”. Det är därför inte märkligt att Gjørwell i något skede vidareutvecklade Desprez’ grundidéer till utformningen av Hvilan. I nästa steg låter Gjørwell Hvilan stå förebild för det betydligt större Barnens Palais på Haga. Ritningen till denna byggnad användes förmodligen samtidigt när Mathias Friedrich Strübing skulle bygga nytt på Beylon. Det är oklart vilken roll Gjørwell spelade i detta projekt, om han direkt eller indirekt var involverad. Förhoppningsvis finns svaret i fortfarande obearbetat källmaterial.

Litteratur

von Knorring, Peter, *Villa Beylon*, Confidencens årsskrift 2000.

Mansén, Elisabeth, ”Musik och teater. Musikundervisning, dansmästare och studieresor”, i Elisabeth Mansén (red), *Sveriges historia 1721-1830*. Norstedts (2011).

Sjöberg, Ursula, ”Haga slott. En ny paviljong för de kungliga barnen”, i Ingrid Sjöström (red), *De Kungliga Slotten*, Haga. Ett kungligt kulturarv. Votum förlag (2009).

Sjöström, Ingrid, ”Slottsomgivningarnas bebyggelse”, i Göran Alm och Rebecka Millhagen (red), *De Kungliga Slotten*, Drottningholms slott. Från Gustav III till Carl XVI Gustaf (band II). Votum förlag (2010).

Svenska hem i ord och bilder, Fjärde årgången 1916. E. Lundquists Bokförlag.

Wollin, Nils G., *Desprez i Sverige. Louis Jean Desprez’ verksamhet 1784-1804*. Svenska Allmänna Konstförenings Publikation XLV (1936).